

בס"ד
הרב מיכאל רוזנצווייג
מקורות בענין איסור להזיק:הקדמה לעניני נזק"מ, מזיק, חובל, וגזל –
Page 1 of 10 – YIJE 5779 – Set 1

- 1 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ל עמוד א
- 2 ת"ר: חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן ומעמיקים להן ג' טפחים, כדי שלא
3 יעכב המחרישה. רב ששת שדי להו בנורא. רבא שדי להו בדגלת. אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא,
4 לקיים מילי דנזיקין; רבא אמר: מילי דאבות; ואמרי לה: מילי דברכות.
- 5 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף לד עמוד ב
- 6 שורו שהדליק את הגדיש בשבת - חייב, והוא שהדליק את הגדיש בשבת - פטור, מפני שהוא מתחייב בנפשו.
- 7 [הראב"ד או מאירי ב"מ צא' - בענין אתנן הבא על אמו-התחייבות מדעת...והשוה רשי ותוס']
- 8 תוספות מסכת בבא קמא דף ב עמוד א
- 9 וקצת קשה דמשמע דעונשין ממון מן הדין ובמכלתין תניא כי יפתח וכי יכרה אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא
10 כל שכן אלא ללמדך שאין עונשין ממון מן הדין ומיהו בפרק הפרה (לקמן מט: ושם) דריש ליה לדרשה אחרינא שעל
11 עסקי פתיחה וכרייה באה לו או להביא כורה אחר כורה שסילק מעשה ראשון (לקמן נא).
- 12 [וע' תוס' לקמן ד: ד"ה ועדים].
- 13 חידושי הרשב"א מסכת בבא קמא דף ב עמוד ב
- 14 אבל במחוברת אימא כולה מועדת היא כו'. ק"ל אדרבה אימא כולה תמה היא לשלם חצי נזק בלחוד דכל לאפוקי
15 ממונא קולא לתובע וחומרא לנתבע, וי"ל דאדרבה בנזיקין ספיקי דידהו להחמיר כאיסורין, ועוד יש לומר דלפחות
16 מן התלושה אי אפשר דק"ו הוא, ואי קשיא לך דמשמע דאין עונשין מן הדין אף בנזיקין וכדאמר' במכילתא תניא כי
17 יפתח איש בור או כי יכרה אם על פותח חייב על כורה לא כ"ש ללמדך שאין עונשין מן הדין, מסתברא לי דלא אמרו
18 כן אלא בנזקי בור מפני שהוא חדוש וליכא בכלהו נזיקין דכותיה לפי שאין דרכו לילך ולהזיק ועוד שאינו שלו ואפ"ה
19 עשאו הכתוב כאילו הוא שלו ועוד שהניזק בא לרשותו של מזיק דהיינו חלל הבור ואין עונשין מדין כזה שאין לך בו
20 אלא חדושו אבל שאר נזיקין שממונו הולך ומזיק עונשין בהן מן הדין, וכן אמרו בגמ' באוקמתא דרב יהודה דמפרש
21 אליבא דשמואל שור לקרנו ומבעה לשנו מאי לא ראי זה כראי זה כו' ולא ק"ו הוא ומה שן שאין כונתה להזיק
22 חייבת קרן שכונתה להזיק לא כ"ש, וכן במתניתין דקתני לא ראי זה כראי זה משמע נמי דעונשין מן הדין דלא אמר
23 אלא שאין ללמוד את הקל מן החמור הא חמור מן הקל ילפינן.
- 24 שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ב עמוד א מהר"י כץ
- 25 הצד השווה וכו'. משמע הכא דעונשין מן הדין וכו' ככתוב בתוספות. וי"ל דלא פליגי דבמכלתין לא אתא לאשמועין
26 בחיוב ממון אלא באיסור תקלה דאין עונשים מן הדין בדיני שמים דאשכחן בנזקים עונש בדיני שמים גבי שור וגם
27 בעליו יומת ואמרינן בידי שמים אבל ממון עונשין כדמוכח הכא ולקמן בפרק הפרה. ע"כ. גליון ממהר"י כ"ץ.
- 28 תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מב עמוד ב
- 29 והא דתנן: השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן - פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, שילח ביד פיקח - פיקח
30 חייב; ואמאי? נימא: שלוחו של אדם כמותו! שאני התם, דאין שליח לדבר עבירה, דאמרינן: דברי הרב ודברי
31 תלמיד - דברי מי שומעים?
- 32 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נא עמוד א
- 33 מתני'. בור של שני שותפין, עבר עליו הראשון ולא כסהו, והשני ולא כסהו - השני חייב.

הרב מיכאל רוזנצווייג
מקורות בענין איסור להזיק:הקדמה לעניני נזק"מ, מזיק, חובל, וגזל –
Page 2 of 10 – YIJE 5779 – Set 1

בס"ד

- 1 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נא עמוד א
- 2 גמ'. אמרי: בור של שני שותפין היכי משכחת לה? הניחא אי סבירא לן כר"ע, דאמר בור ברשותו חייב, משכחת לה
3 בחצר של שניהם ובור של שניהם והפקירו רשותן ולא הפקירו בורן, אלא אי סבירא לן בור ברשותו פטור, היכי
4 משכחת לה דחייב עליה? ברה"ר. וברה"ר בור של שני שותפין היכי משכחת לה? אי דשוו שליח תרוייהו, ואמרי
5 ליה זיל כרי לן ואזל כרה להו, אין שליח לדבר עבירה!
- 6 רש"י מסכת בבא קמא דף נא עמוד א
- 7 גמ'. אין שליח לדבר עבירה - להתחייב שולחו אלא שליח מיחייב וסברא הוא דאמרי' ליה דברי הרב ודברי התלמיד
8 דברי מי שומעין.
- 9 רש"י מסכת בבא קמא דף נג עמוד א
- 10 נפל לפניו מקול הכרייה חייב ואמאי נימא כורה גרם ליה - וכורה פטור הוא דגרמא בעלמא הוא (ואפילו הכורה בעל
11 הבור איכא למיפטריה מהאי טעמא דכיון דמשום גרמא נפל אסתלק חיובא דבור מיניה ורמי אפשעותא דקול
12 הכורה וההוא גרמא בעלמא דפטור ע"א) וכשאין הכורה בעל הבור עסקין אלא שהוא שכירו וכגון שהיתה בור
13 כרויה ועומדת קודם לכן דאי האי כרייה הוי כורה חייב דאין שליח לדבר עבירה דאסור לקלקל רה"ר.
- 14 [משל"מ, רוצח ב:ב- מניח שקיקול רה"ר רק אסור מדרבנן, ודן אי כה"ג שייך אשלד"ע..ועיין נגדו בנוב"י ומנ"ח
15 [ועוד...]
- 16 [עיין רמב"ם חובל ה:יג-אשלד"ע תלוי בעבירה ממש...השוה גר"ח מפי השמועה]
- 17 קרית ספר הלכות נזקי ממון פרק ה
- 18 מה שאסור לאדם להזיק ולשלם נראה דהוי מדרבנן וכן התנאים והתקנות:
- 19 קרית ספר הלכות שכנים פרק ט
- 20 דיני ההרחקות נראה דהוו מדרבנן דמן התורה אם הזיק חייב לשלם אלא שחכמים תקנו הרחקה כדי שלא יבא
21 לחברו היזק מחמתו וכן ההרחקות שבפרק עשירי ופרק י"א כל שבא היזק לחברו מצד מה שהוא עושה בשעת
22 עשייתו הוי כמזיק בחציו מרשותו וחייב לשלם מן התורה:
- 23 ספר החינוך פרשת קדושים מצוה רמג
- 24 (א) לאהוב כל אחד מישראל אהבת נפש, כלומר שנחמול על ישראל ועל ממונו כמו שאדם חומל על עצמו וממונו,
25 שנאמר [ויקרא י"ט, י"ח] ואהבת לרעך כמוך. ואמרו זכרונם לברכה [שבת ל"א ע"א] דעלך סני לחברך לא תעביד.
26 ואמרו בספרי, אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה, כלומר שהרבה מצוות שבתורה תלויין בכך, שהאהב חבירו
27 כנפשו לא יגנוב ממונו ולא ינאף את אשתו ולא יונהו בממון ולא בדברים ולא יסיג גבולו ולא יזיק לו בשום צד. וכן
28 כמה מצוות אחרות תלויות בזה, ידוע הדבר לכל בן דעת.
- 29 שאלתות דרב אחאי פרשת אמור שאילתא קיא
- 30 שאילתא דאסיר להון לדבית ישראל לאזוקי איניש ממונא דחבריה ומן דמזיק ממונא דחבריה מיחייב לשלומי דכתיב
31 מכה בהמה ישלמנה לא שנא בשוגג ולא שנא במזיד לא שנא כי נים ולא שנא כי תיר כי מזיק מיחייב לשלומי דתנן
32 אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן

הרב מיכאל רוזנצווייג
מקורות בענין איסור להזיק:הקדמה לעניני נזק"מ, מזיק, חובל, וגזל –
Page 3 of 10 – YIJE 5779 – Set 1

בס"ד

- 1 שאלות דרב אחאי פרשת משפטים שאלתא סב
- 2 שאלתא דאסיר ליה לאזוקי ממונא דחבריה ומאן דאזיק ממונא דחבריה דעביד הכי נחתין בי דינא לניכסי ומגבן
- 3 ליה במיטב שדהו דכתי' כי יבער איש שדה וגו'
- 4 ר"ח טו. - ולא ישמרנו בעליו- הוה חיוב [השוה גר"ח על הש"ס ריש ב"ק, ובברכת שמואל סימן ב' בשמן]
- 5 פירוש רבינו יונה על אבות פרק א
- 6 משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע - בין תורה שבכתב בין תורה שבע"פ שהתורה בפירושה ניתנה שאם לא כן
- 7 אי אפשר למדע ביה שהרי כתוב לא תגזול וכל נזיקין בכלל אותו הלאו והן הן התורה שהיה קבלת משה בסיני אף
- 8 על פי שלא נכתבו
- 9 טור חושן משפט הלכות נזיקין סימן שעח
- 10 כשם שאסור לגנוב ולגזול ממון חבירו כך אסור להזיק ממון שלו אפילו אם אינו נהנה כיון שמזיקו בין במזיד בין
- 11 בשוגג חייב לשלם (א) ובלבד שלא יהא אנוס
- 12 ב"ח חושן משפט סימן שעח אות (א)
- 13 (א) כשם שאסור וכו'. כלומר לא תימא דליכא איסורא אלא לגנוב ולגזול כדכתיב בקראי [נ"א בקרא] אבל להזיק
- 14 ממון שלו אין בו איסור אם משלם לו ההיזק אלא איסורא נמי איכא אלא דקשיא לי הלא אפילו ממון עצמו איכא
- 15 איסורא כדתנן סוף פרק החובל (צ ב) הקוצץ נטיעותיו אף על פי שאינו רשאי פטור אחרים חייבים ופירש רש"י אינו
- 16 רשאי דעובר בבל תשחית:
- 17 ו[המשנה צ: הנ"ל- ובמאירי- בל תשחית...]
- 18 דרכי משה הקצר חושן משפט סימן שעח אות (א)
- 19 וכתב נמוקי יוסף פרק המניח (דף י' ע"ג) (יד. סוד"ה גמ' תרתי) הא דאמרינן (ל א) האי מאן דבעי למיהוי חסידא
- 20 לקיים מילי דנזיקין היינו כל הדינים האמורים בתלת בבי דהיינו נזיקין וגזל והשבת אבידה ואונאה ורביית ועיי"ש:
- 21 טור חושן משפט הלכות נזקי ממון סימן שפ -הלכות נזקי ממון:
- 22 כשם שאסור לאדם שיזיק את חבירו ואם הזיק חייב לשלם כך צריך לשמור ממונו שלא יזיק ואם הזיק חייב לשלם)
- 23 רש"י מסכת גיטין דף נג עמוד ב
- 24 מטמא ומדמע - איסורא דרבנן הוא כיון דלא שמיא היזק אין כאן איסורא דאורייתא ודברי סופרים צריכין חיזוק
- 25 הלכך קניס אף השוגג אבל בישול בשבת איסורא דאורייתא הוא ולא שכיח דעברי עלה הלכך לא קניס.
- 26 [חידושי הריטב"א מכ"י שם
- 27 תוס' הרא"ש שם-]
- 28 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כג עמוד ב
- 29 הנהו עיזי דבי תרבו דהוו מפסדי ליה לרב יוסף, א"ל לאביי: זיל אימא להו למרייהו דליצנעיהו. אמר ליה: אמאי
- 30 איזיל? דאי אזילנא, אמרי לי: לגדור מר גדירא בארעיה. ואי גדר, שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה? כשחתרה; אי

- 1 נמי, דנפיל גודא בליליא. מכריז רב יוסף, ואיתימא רבה, דסלקין לעילא ודנחתין לתחתאה: הני עיזי דשוקא
- 2 דמפסדי, מתרינן במרייהו תרי ותלתא זמנין, אי ציית - ציית, ואי לא - אמרין ליה: תיב אמסחתא וקבל זוזך.
- 3 תוספות מסכת בבא קמא דף כג עמוד ב
- 4 הנהו עיזי דשוקא כו' - דוקא בהנהו דקיימי לשחיטה ואף על גב שישלמו מה שהזיקו לא בעי למיקם בהדייהו לדינא
- 5 וזימנין נמי דליכא סהדי אבל עז לחלבה ורחל לגיזתה יכול לומר כשיזיק ישלם כדאשכחן גבי עיזי דבי תרבו דאמר
- 6 ליה זיל אצנעינהו ולא אמר ליה זיל שחטינהו.
- 7 [וכן יוצא מרשי שם, והשוה ראב"ד...נזק"מ ה:א]
- 8 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף צב עמוד א
- 9 מתני'. אף על פי שהוא נותן לו, אין נמחל לו עד שיבקש ממנו, שנאמר: ועתה השב אשת וגו'. ומנין שאם לא מחל
- 10 לו שהוא אכזרי? שנאמר: ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך וגו'. האומר סמא את עיני, קטע
- 11 את ידי, שבר את רגלי - חייב, ע"מ לפטור - חייב. קרע את כסותי, שבר את כדי - חייב, ע"מ לפטור - פטור. עשה
- 12 כן לאיש פלוני על מנת לפטור - חייב, בין בגופו בין בממונו.
- 13 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ס עמוד ב
- 14 ויתאוו דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער, ויבקעו שלשת הגבורים במחנה פלשתים וישאבו מים
- 15 מבור בית לחם אשר בשער [וגו'] - מאי קא מיבעיא ליה? אמר רבא אמר ר"נ: טמון באש קמיבעיא ליה, אי כר'
- 16 יהודה אי כרבנן, ופשטו ליה מאי דפשטו ליה. רב הונא אמר: גדישים דשעורים דישראל הוו דהוו מטמרי פלשתים
- 17 בהו, וקא מיבעיא ליה: מהו להציל עצמו בממון חבירו? שלחו ליה: אסור להציל עצמו בממון חבירו, אבל אתה מלך
- 18 אתה, [ומלך] פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו. ורבנן, ואיתימא רבה בר מרי אמרו: גדישים דשעורין דישראל הוו
- 19 וגדישין דעדשים דפלשתים, וקא מיבעיא להו: מהו ליטול גדישין של שעורין דישראל ליתן לפני בהמתו, על מנת
- 20 לשלם גדישין של עדשים דפלשתים? שלחו ליה: חבול ישיב רשע גזילה ישלם, אף על פי שגזילה משלם - רשע
- 21 הוא, אבל אתה מלך אתה, ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו.
- 22 רש"י מסכת בבא קמא דף ס עמוד ב
- 23 ויצילה - שלא ישרפיה הואיל ואסור להציל את עצמו בממון חבירו.
- 24 תוספות מסכת בבא קמא דף ס עמוד ב
- 25 מהו להציל עצמו בממון חבירו - איבעיא ליה אי חייב לשלם כשהציל עצמו מפני פקוח נפש.
- 26 [וכן הרמב"ם חובל ח:ב!]
- 27 [ע"מ למיקט או לשלם - עיין משנה קיד., ב"מ ס. - רמב"ם ריש הל' גניבה - א:ב, השמטה מהל' גזילה, רמ"ה ב"ב (.)]
- 28 שאילתות (.) - בגזל...]
- 29 ב"ח חושן משפט סימן לד
- 30 (יב) גנב וגזלן וכו'. כ"כ הרמב"ם בפ"י אלא שהוסיף ואמר אף על פי שהחזיר פסול לעדות מעת שגנב וגזל אבל
- 31 רבינו השמיט זה מפני שסובר דבחזרת ממון מתכשר דלא כהרמב"ם ויתבאר בסמוך סט"ו. וראיתי במרדכי הארוך
- 32 בשם ה"ר יקיר דהמזיק לחבירו במזיד אף על פי שדעתו בשעה שמזיק לשלם לו ההיזק נקרא רשע דחמס
- 33 כדאשכחן בסוף פרק הכונס (ב"ק ס ב) במעשה דדוד שרצה להדליק גדישים של שעורים כדי לשלם גדישים של

- 1 עדשים קרי ליה (יחזקאל לג טו) חבול ישיב רשע גזילה ישלם אלמא דרשע גמור הוא וראוי לפסלו לעדות ולשבועה
 2 והוא הדין חובל בחבירו במזיד ולפי זה אפילו היה טוען המזיק בברי שלא הזיק אלא כך וכך אין מוסרין לו שבועה
 3 להיות נשבע ונפטר אלא דינו כדין מי שכנגדו חשוד על השבועה ע"כ. ונראה דחובל בחבירו במזיד פסול
 4 מדאורייתא הוא אבל מדרבנן אפילו לא הכה אותו כלל אלא הגביה ידו על חבירו להכותו ולא הכהו פסול וכ"כ
 5 המרדכי פרק זה בורר (סי' תרצה) ופרק החובל (ב"ק סי' קב - קג) אפילו לא תבעו זה אלא אחר:
- 6 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף פז עמוד א
- 7 חש"ו פגיעתן רעה, החובל בהן - חייב, והם שחבלו באחרים - פטורין. העבד והאשה פגיעתן רעה, החובל בהם -
 8 חייב, והם שחבלו באחרים - פטורין, אבל משלמין לאחר זמן; נתגרשה האשה, נשתחרר העבד - חייבין לשלם.
- 9 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף צח עמוד ב
- 10 אמר אמימר: מאן דדאין דינא דגרמי - מגבי ביה דמי שטרא מעליא, ומאן דלא דאין דינא דגרמי - מגבי ביה דמי
 11 ניירא בעלמא. הוה עובדא, וכפייה רפרם לרב אשי, ואגבי ביה כי כשורא לצלמא.
- 12 רש"י מסכת בבא קמא דף צח עמוד ב
- 13 ואכפייה רפרם לרב אשי - ששרף שטר חבירו בילדותו.
- 14 רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ד הלכה כ
- 15 חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה, החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין, אף על פי שנתפתח החרש ונשתפה
 16 השוטה והגדיל הקטן אינם חייבין לשלם, שבשעה שחבלו לא היו בני דעת .
- 17 הלכה כא
- 18 ג העבד והאשה פגיעתן רעה, החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין אבל משלמין לאחר זמן אם נתגרשה
 19 האשה או מת בעלה או נשתחרר העבד, שהרי בני דעה הן והרי הן כבעל חוב שאין לו מה יגבה שאם העשיר חייב
 20 לשלם.
- 21 רמב"ם הלכות טוען ונטען פרק ה הלכה יא
- 22 קטן שטענו הגדול, אם טענו בדבר שיש לו הנייה לקטן כגון עסק משא ומתן והודה הקטן נפרעין מנכסיו, ואם אין לו
 23 ימתין עד שיהיה לו וישלם, ואם כפר הקטן ממתנין עד שיגדיל וישבע היסת, ואם טענו בדבר שאין לקטן הנייה כגון
 24 נזקין וחבלות אף על פי שמודה ואף על פי שיש לו ממה ישלם פטור ואפילו לאחר שהגדיל, ואם היה התובע מן
 25 הנשבעין ונוטלין כגון השכיר וכיוצא בו שיש הנייה לקטן שישתכר לו שכיר הרי זה נשבע ונוטל מן הקטן, אבל חנוני
 26 שנשבע על פנקסו אינו נשבע ונוטל מן הקטן, שאין לקטן בזה הנייה שהרי חייב ליתן לפועליו ונשבעין ונוטלין ממנו,
 27 וזה החנוני הפסיד על נפשו שנתן ממונו על פי קטן וכן כל כיוצא בזה.
- 28 הגהות אשרי מסכת בבא קמא פרק ח סימן ט
- 29 מיהו קטן חייב לשלם (ב) כשיגדיל וכן פרש"י לקמן בהגוזל עצים כפייה רפרם לרב אשי ששרף שטר חבירו בילדותו
 30 ואגבי מיניה גוביינא מעלייתא וכן משמע פ' שור שנגח ד' וה' (לט ב) דקאמר רבי יוסי בר' חנינא מעלייתא אפוטרופוס
 31 וחוזרים ונפרעים מיתמי לכו גדלי וכ"ש היכא דאזקי נפשייהו. מא"ז:
- 32 תפארת שמואל מסכת בבא קמא פרק ח סימן ט ד"ה (ב)

- 1 (ב) וכן פרש"י לקמן. ובכתובות פ' הכותב פרש"י בענין אחר שהיה רב אשי מדקדק עמו וכפייה והקיפו בראיות עד
2 שהסכים עמו ע"ש וכן עיקר וכן נ"ל להוכיח מפ' הגוזל דף קי"ב ע"א גבי קטנים מי מחייבי וכן פסק רש"ל ועי' בסוף
3 ש"ת מהר"ם פאדוה:
- 4 רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ה הלכה א
- 5 אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו, ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישראל בין קטן בין גדול בין
6 איש בין אשה דרך נציון הרי זה עובר בלא תעשה, שנ' +דברים כ"ה ג'+ לא יוסיף להכותו, אם הזהירה תורה שלא
7 להוסיף בהכאת החוטא קל וחומר למכה את הצדיק.
- 8 [גדר גרם נזק- השוה רמב"ם- נזק"מ יד:ז, חובל ז:ז]
- 9 הלכה ב
- 10 אפילו להגביה ידו על חבירו אסור וכל המגביה ידו על חבירו אף על פי שלא הכהו הרי זה א רשע .
- 11 הלכה ג
- 12 המכה את חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה, שהרי אין כאן תשלומין כדי שיהיה לאו זה ניתן לתשלומין,
13 ואפילו הכה עבד חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה שהרי ישנו במקצת מצות, וגוי שהכה את ישראל חייב
14 מיתה שנ' +שמות ב' י"ב+ ויפן כה וכה ויך את המצרי .
- 15 הלכה ד
- 16 קנס קנסו חכמים לאלו השוטים בעלי זרוע שיהיה הנחבל נאמן ונשבע בנקיטת חפץ שזה חבל בו חבל זה ונוטל מה
17 שראוי לו, והוא שיהיו שם עדים. כיצד, היו שני עדים מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול ולא ראוהו בעת
18 שחבל בו והוא אומר לא חבלתי והלה אומר אתה חבלת בי הרי זה נשבע ונוטל. +/השגת הראב"ד/ קנס קנסו
19 חכמים. א"א לא היה קנס אלא שאין דרך בני אדם לחבל בעצמן ע"כ האמינוהו לזה בשבועה +.
- 20 הלכה ה
- 21 במה דברים אמורים בשהיתה המכה במקום שאפשר לו להכותה לעצמו או שהיה עמהם שלישי שאפשר שזה
22 הנחבל אמר לו לחבול בו ולהתרעם על אחר, אבל אם אין עמהם אחר והיתה המכה במקום שאינו יכול לעשותה
23 בעצמו כגון שהיתה נשיכה בין כתפיו וכיוצא בזה הרי זה נוטל בלא שבועה .
- 24 הלכה ו
- 25 הודה החובל שהוא חבל משלם חמשה דברים, שהרי העדים היו שם שנכנס לתוך ידו שלם בשעת המריבה ויצא
26 חבול, אבל אם לא היו שם עדים כלל והוא אומר חבלת בי והודה מעצמו פטור מן הנזק ומן הצער וחייב בשבת ב
27 ובושת וריפוי על פי עצמו, לפיכך אם כפר ואמר לא חבלתי נשבע שבועת הסת. +/השגת הראב"ד/ הודה החובל
28 וכו' פטור מן הנזק ומן הצער. א"א לא ידעתי למה פטור מאלו ואולי יאמר מפני שצריך אומדנא וזה אף על פי
29 שמודה לו בחבלה אינו יודע באומד לפיכך פטור מהם אבל השבת והריפוי שהם נראים לעין חייב ואינו מחוור שהכל
30 צריך אומד הילכך חייב בכל או פטור מן הכל +.
- 31 הלכה ז
- 32 ולמה משלם אדם שלשה דברים אלו על פי עצמו, שהשבת והריפוי ממון הוא ואינו קנס, שאם לא יתן לו הרי חסרו
33 ממון שהוא מתרפא בו ובטל ממלאכתו, והבושת לא הגיעה לו אלא בשעה שהודה בפניו שהוא חבל בו, שהנחבל

הרב מיכאל רוזנצווייג
בס"ד
מקורות בענין איסור להזיק:הקדמה לעניני נזק"מ, מזיק, חובל, וגזל–

Page 7 of 10 – YIJE 5779 – Set 1

- 1 שלא חבל בו בפני בני אדם אין לו בושת והודאתו בבית דין היא שביישה אותו. +/השגת הראב"ד/ והודאתו בבית
2 דין היא שביישה אותו. א"א סוף דבר דינא דגיתי הוא זה +.
- 3 הלכה ח
- 4 נמצאת למד שאין הפרש בבושת בין בוש המגיעה לו אם חבל בו בפני אחרים ובין בוש המגיעה לו בעת שהודה
5 בפני אחרים שחבל בו, לפיכך משלם אדם בושת על פי עצמו .
- 6 הלכה ט
- 7 אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו, שהמזיק ממונו חבירו כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו אבל
8 חובל בחבירו אף על פי שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו ואפילו הקריב כל אילי נביות אין מתכפר לו ולא נמחל
9 עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו .
- 10 הלכה י
- 11 ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול לו ואין זו דרך זרע ישראל אלא כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם
12 ראשונה ושניה וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו, וכל הממהר למחול הרי הוא משובח ג ורוח חכמים
13 נוחה הימנו .
- 14 הלכה יא
- 15 ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממונו, שהאומר לחבירו סמא עיני קטע את ידי על מנת שאתה פטור הרי זה
16 חייב בחמשה דברים שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך. אבל האומר לחבירו קרע את כסותי שבר את כדי על מנת
17 שאתה פטור הרי ד זה פטור, ואם לא אמר לו על מנת שאתה פטור הרי זה חייב לשלם אף על פי שהרשהו
18 להשחית .
- 19 הלכה יב
- 20 במה דברים אמורים בשבאו הכלים לידו תחילה בתורת שמירה כגון שהיו שאולין או מופקדין אצלו ואמר לו שבר
21 וקרע ועשה כן חייב לשלם עד שיאמר לו על מנת שאתה פטור, אבל אם אמר לו קח כלי זה ושברו, בגד זה וקרעו,
22 ועשה כן הרי זה פטור .
- 23 הלכה יג
- 24 האומר לחבירו שבר כליו של פלוני על מנת שאתה פטור ועשה הרי זה חייב לשלם, וכאילו אמר לו סמא עינו של
25 פלוני על מנת שאתה פטור, ואף על פי שהעושה הוא החייב לשלם הרי זה האומר לו שותפו בעון ורשע הוא שהרי
26 הכשיל עור וחזק ידי עוברי עבירה.
- 27 רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק א הלכה א
- 28 החובל בחבירו חייב לשלם לו חמשה דברים, נזק וצער ורפוי ושבת ובושת, וחמשה דברים אלו כולן משתלמים מן
29 היפה שבנכסיו כדין כל המזיקין .
- 30
- 31

הרב מיכאל רוזנצווייג
מקורות בענין איסור להזיק:הקדמה לעניני נזק"מ, מזיק, חובל, וגזל–
Page 8 of 10 – YIJE 5779 – Set 1

בס"ד

- 1 הלכה ב
- 2 נזק כיצד, שאם קטע יד חבריו או רגלו רואין אותו כאלו הוא עבד נמכר בשוק כמה היה יפה וכמה הוא יפה עתה
- 3 ומשלם הפחת שהפחית מדמיו, שנ' +שמות כ"א כ"ד, ויקרא כד כ+ עין תחת עין, מפי השמועה למדו שזה שנאמר
- 4 תחת לשלם ממון הוא .
- 5 הלכה ג
- 6 זה שנאמר בתורה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו אינו לחבול בזה כמו שחבל בחבירו אלא שהוא ראוי לחסרו
- 7 אבר או לחבול בו כמו שעשה ולפיכך משלם נזקו, והרי הוא אומר +במדבר ל"ה ל"א+ ולא תקחו כופר לנפש רוצח,
- 8 לרוצח בלבד הוא שאין כופר אבל לחסרון איברים או לחבלות יש כופר .
- 9 הלכה ד
- 10 וכן זה שנאמר בחובל בחבירו ומזיקו לא תחוס עינך שלא תחוס בתשלומין שמא תאמר עני הוא זה ושלא בכוונה
- 11 חבל בו ארחמנו לכך נאמר לא תחוס עינך .
- 12 הלכה ה
- 13 ומנין שזה שנאמר באיברים עין תחת עין וכו' תשלומין הוא, שנאמר +משפטים כ"א כ"ה+ חבורה תחת חבורה
- 14 ובפירוש נאמר וכי יכה איש את רעהו באבן או באגרוף וגו' רק שבתו יתן ורפא ירפא, הא למדת שתחת שנאמר
- 15 בחבורה תשלומין, והוא הדין לתחת הנאמר בעין ובשאר איברים .
- 16 הלכה ו
- 17 אף על פי שדברים אלו נראים מענין תורה שבכתב כולן מפורשין הן מפי משה מהר סיני וכולן הלכה למעשה הן
- 18 בידינו וכזה ראו אבותינו דנין בבית דינו של יהושע ובבית דינו של שמואל הרמתי ובכל בית דין ובית דין שעמדו
- 19 מימות משה ועד עכשיו.
- 20 רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יא
- 21 אדם מועד לעולם בין שוגג ב בין מזיד בין ער בין ישן בין שכור אם חבל בחבירו או הזיק ממון חבירו משלם מן
- 22 היפה שבנכסיו. במה דברים אמורים שהישן חייב לשלם בשנים שישנו כאחד ונתהפך אחד מהן והזיק את חבירו או
- 23 קרע בגדו אבל אם היה אחד ישן ובא אחר ושכב בצדו זה שבא באחרונה הוא המועד ואם הזיקו הישן פטור, וכן אם
- 24 הניח כלי בצד הישן ושברו הישן, פטור שזה שהניחו הוא המועד שפשע.
- 25 רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ה הלכה ח
- 26 דיני קנסות ד כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה והאונס והמפתה וכיוצא בהן אין דנין
- 27 אותם אלא שלשה מומחים והם הסמוכין בארץ ישראל, אבל שאר דיני ממונות כגון הודאות והלואות אינן צריכין
- 28 מומחה אלא אפילו שלשה הדיוטות ואפילו אחד מומחה דן אותן, לפיכך דנין בהודאות והלואות וכיוצא בהן בחוצה
- 29 לארץ, אף על פי שאין בית דין של חוצה לארץ אלהים שליחות בית דין של ארץ ישראל עושין, ואין להן רשות לדון
- 30 דיני קנסות בשליחותן .
- 31 הלכה ט
- 32 אין דנין בית דין של חוצה לארץ אלא דברים המצויין תמיד ויש ה בהן חסרון כיס, כגון הודאות והלואות ומזיק ממון
- 33 חבירו, אבל דברים שאין מצויין אף על פי שיש בהן חסרון כיס כגון בהמה שחבלה בחברתה, או דברים המצויין

- 1 אבל אין בהן חסרון כיס כגון תשלומי כפל אין דנין אותן דייני חוצה לארץ, וכן כל הקנסות שקנסו חכמים בתוקע
2 לחבירו ובסוטר את חבירו וכיוצא בהן אין גובין אותו דייני חוצה לארץ, וכל המשלם חצי נזק אין גובין אותו דייני
3 חוצה לארץ חוץ מחצי נזק צרורות מפני שהוא ממון ואינו קנס .
- 4 הלכה י
- 5 כל הנישום כעבד אין גובין אותו דייני חוצה לארץ, לפיכך אדם שחבל בחבירו אין גובין הנזק והצער והבשת שהוא
6 חייב בהן דייני חוצה לארץ, אבל שבת ורפוי גובין מפני שיש בהן חסרון כיס, וכן הורו הגאונים ואמרו שמעשים בכל
7 יום לגבות שבת ורפוי בבבל .
- 8 הלכה יא
- 9 בהמה שהזיקה את האדם אין גובין נזקו דייני חוצה לארץ מפני שהוא דבר שאינו מצוי, אבל אדם שהזיק בהמת
10 חבירו משלם נזק שלם בכל מקום כמי שקרע כסותו או שבר כליו או קצץ נטיעותיו, וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל
11 הואיל והיא מועדת להן מתחילתה הרי זה דבר מצוי וגובין אותו דייני חוצה לארץ, בין שהזיקה בהמה אחרת כגון
12 שנתחככה בה או אכלה פירות שדרכה לאכלן וכיוצא בזה, בין שהזיקה אוכלין וכלים שהיא חייבת עליהן נזק שלם
13 הכל גובין דייני חוצה לארץ, אבל אם היתה תמה והועדה והזיקה כגון שנשכה או נגפה או רבצה או בעטה או נגחה
14 אין גובין הנזק הזה השלם דייני חוצה לארץ שאין מועד בחוצה לארץ, ואפילו הועד בארץ ויצא לחוצה לארץ והזיק
15 אין גובין נזקו מפני שאינו דבר מצוי.
- 16 רמב"ם הלכות נזקי ממון הקדמה
- 17 הלכות נזקי ממון. יש בכללן ארבע מצות עשה. וזה הוא פרטן: (א) דין השור. (ב) דין ההבער. (ג) דין הבור. (ד) דין
18 ההבערה. וביאור מצות אלו בפרקים אלו.
- 19 רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק א הלכה א
- 20 כל נפש חיה שהיא ברשותו של אדם שהזיקה הבעלים חייבין לשלם שהרי ממונם הזיק שנאמר +שמות כ"א כ"ה+
21 כי יגוף שור איש את שור רעהו וכו', אחד השור ואחד שאר בהמה חיה ועוף, לא דיבר הכתוב בשור אלא בהווה.
- 22 רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ה הלכה א
- 23 בהמה שהיתה רועה ופרשה ונכנסה בשדות ובכרמים אף על פי שעדיין לא הזיקה מתרין בבעליה שלשה פעמים,
24 אם לא שמר בהמתו ולא מנעה מלרעות יש רשות לבעל השדה לשחוט אותה א שחיטה כשרה ואומר לבעליה בואו
25 ומכרו בשר שלכם, מפני שאסור לאדם להזיק ולשלם מה שהזיק, אפילו לגרום הנזק אסור. +/השגת הראב"ד/
26 בהמה שהיתה רועה וכו' יש רשות לבעל השדה לשחוט אותה. א"א דברים הללו לא נאמרו בגמרא /בבא קמא/ (כג)
27 אלא בעיזי דשוקא שעומדות לשחיטה ואין להם רועה אבל במי שיש לו עדר של בהמות אין שוחטין לו כל עדרו אלא
28 אם יזיק לעולם ישלם בלא שום התראה +.
- 29 הלכה ב
- 30 לפיכך אסרו חכמים לגדל בהמה דקה וחיה דקה בארץ ישראל במקום השדות והכרמים אלא ביערים ובמדברות
31 שבארץ ישראל, ומגדלין בסוריא בכל מקום.
- 32 [ועיין אוצה"ג בשם רה"ג, ועיין שלט"ג ב"ק כג:, והשוה ספר הבתים בענין מצוה זו- קמאי, עמ']
- 33 רמב"ם הלכות תשובה פרק א הלכה א

- 1 כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב
2 מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה וידוי
3 דברים, וידוי זה מצות עשה, כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי
4 ובושתני במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה
5 משובח, וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדון אין מתכפר להן בקרבנם עד
6 שיעשו תשובה, ויתודו וידוי דברים שנאמר והתודה אשר חטא עליה, וכן כל מחוייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקות
7 אין מתכפר להן א במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו, וכן החובל בחבירו והמזיק ממנו אף על פי
8 ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאות האדם.
- 9 כסף משנה הלכות תשובה פרק א
- 10 החובל כו'. משנה בב"ק סוף החובל (דף צ"ב.). אף על פי שנותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה. ומ"מ
11 מאי דמפיק לה רבינו מכל חטאות האדם צ"ע היכא מייתי לה [בילקוט פ' נשא איתא הכי בשם ספרי זוטא]:
- 12 [וצ"ע מנין לו מזיק לאור המשנה הנ"ל? האם קשור לזה שהכניס אדם המזיק בהל' חובל, ושיטתו הכללית במעמד
13 ביניים שלו...ודיוק שאין תשובה בנזקי ממון...ועיין גם פיהמ"ש ריש ב"ק- שממעט אדם גם בפירוש מבעה במשנה
14 גם שלא נראה נפק"מ מעשי!]
- 15 רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה ט
- 16 אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה
17 אסורה וכיוצא בהן, אבל עבירות שבין אדם ל חבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן
18 אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך
19 לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו, לא
20 רצה חבירו למחול לו מביא לו * שורה של שלשה בני אדם מריעיו ופוגעין בו ומבקשין ממנו, לא נתרצה להן מביא
21 לו שניה ושלישית לא רצה מניחו והולך לו וזה שלא מחל הוא החוטא, ח ואם היה רבו הולך ובא אפילו אלף פעמים
22 עד שימחול לו.
- 23 [לח"מ חובל ה:ט- בחילוק גזל ומזיק-]
- 24 [השוה רקע הדברים במשנה החובל צב.-]
- 25 הו"ה לעומת גו"ח וקנסות- ריש סנהדרין
- 26 גדר מלוא הכתובה בתורה- ערכין, תוס' ותוס' רא"ש קדושין יג:, תוס' כתובות נו.-, תוס' רא"ש ב"ק
- 27 עוד בענין יחס גזילה ומזיק
- 28 עוד בענין יחס חובל ומזיק
- 29 בענין חיוב מעקה ואיסור לא תשים דמים בביתך- טו:, פרשה בכי תצא- מנין המצוות
- 30 אפשרות חילוק האבות בענין אם יש איסור ואם הוא מכריע...בור, אש...קרן